

Architektura Egeidy 3

MM IB - LM IB

- **minojské palácové období**
 - **dělí se na období prvních paláců (MM IB - MM IIB) a období nových paláců (MM IIIA - LM IB)**
- **během tohoto období stability vytvořili obyvatelé Kréty palácovou kulturu s organizovaným úředním a sociálním systémem, psanými záznamy a monumentální architekturou**
 - **období stability byly několikrát narušeny destrukcemi, kdy následovalo obnovení**
 - **zvláště patrné je to ve výstavbě paláců, které byly poprvé zničeny během zemětřesení a znovu postaveny během MM IIB; další katastrofa následovala v LM I, kdy došlo k erupci vulkánu na ostrově Théra**
 - **destrukce zaznamenané v archeologických dokladech na konci LM IB toto období ukončují**

Období prvních paláců

- první paláce vznikají v MM IB období
 - Knossos, Faistos a Mallia - první paláce byly také možná postaveny v Zakru a Chanii
 - v Zakru stěží viditelné; v Chanii brání výzkumu moderní město
 - vznikají v místech dlouho prosperujících sídlišť
- paláce představují význačný prvek ve vývoji nejen architektury, ale také celé minojské společnosti
 - byly dobře plánovány a dobře organizovány
 - jejich postavení v rámci sídlištní hierarchie ukazuje na rozvrstvení společnosti a zvláště na existenci vrchní společenské elity – pravděpodobně v rámci regionů/„států“ = neexistuje jedno vládnoucí centrum
- doklady menších center s prvky palácové architektury -> kontrola odlehlejších oblastí - např: Petras v zálivu Siteia a Monastiraki v údolí Amari
- dělení center na:
 - centra prvního řádu = paláce
 - centra druhého řádu = menší podřízená centra s palácovou funkcí

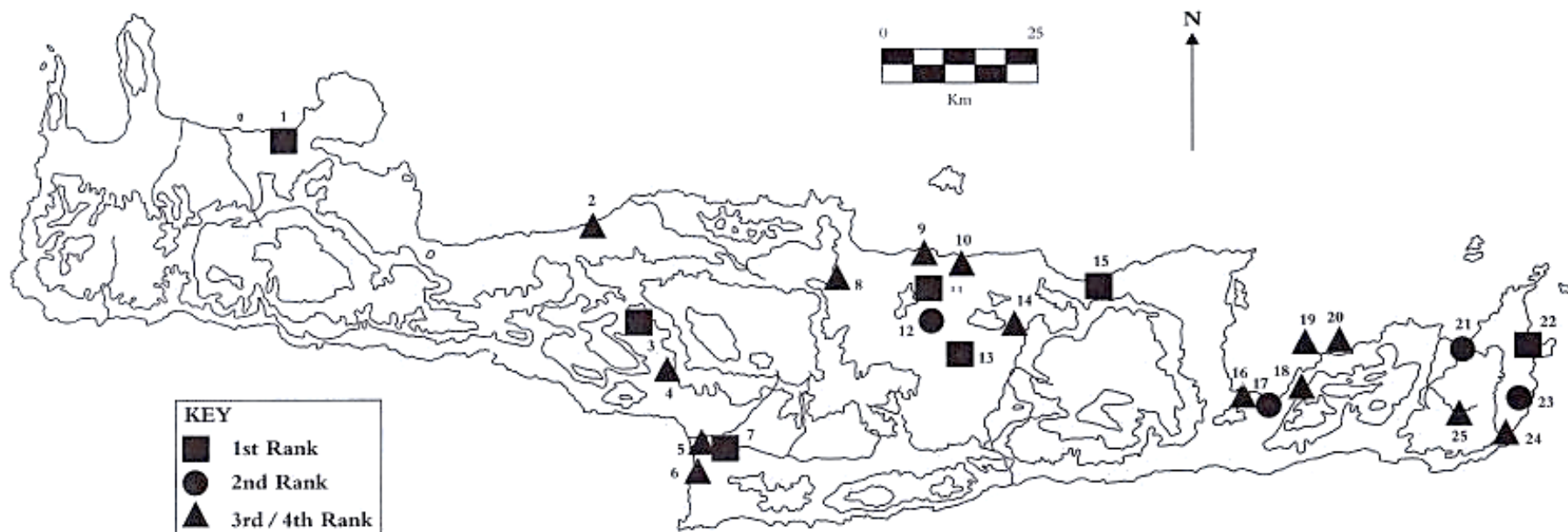

Figure 3.1 The location of certain and probable Minoan towns.

1. Khania	10. Amnisos	18. Plakoures
2. Khamalevri	11. Knossos	19. Pscira
3. Monastiraki	12. Arkhanes	20. Mochlos
4. Apodhoulou	13. Galatas	21. Petras
5. Ayia Triadha	14. Kastelli Pediadha	22. Palaikastro
6. Kommos	15. Malia	23. Zakros
7. Phaistos	16. Priniatiko Pyrgos	24. Xerokampos
8. Tylissos	17. Gournia	25. Katelionas
9. Poros		

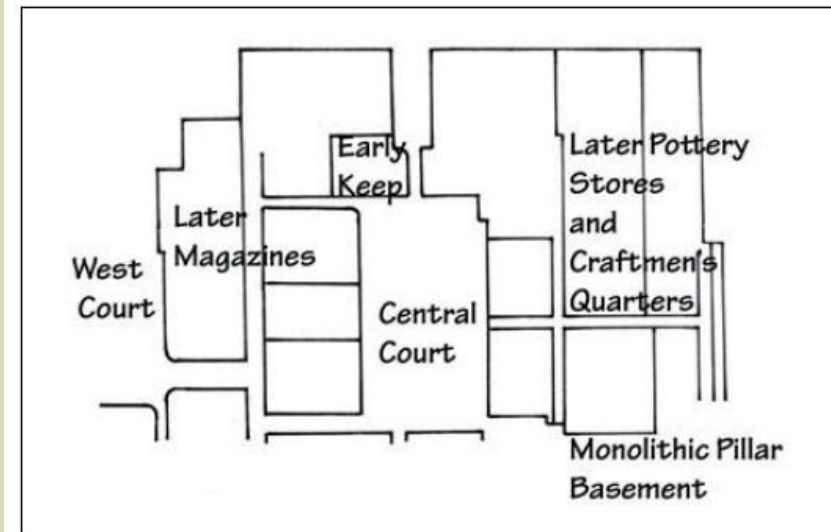
Figure 5.4 A possible settlement hierarchy in Palatial Crete. The following centers are suggested to have possessed palaces, large or small, in the First and/or Second Palace period: Khania, Monastiraki, Phaistos, Knossos, Arkhanes, Galatas, Malia, Gournia, Petras, Zakro.

Architektura prvních paláců

- **paláce jsou definovány jako komplexy multifunkčních budov s místnostmi uspořádanými kolem velkého centrálního nádvoří obvykle s přibližnou osou S-J a druhým důležitým nádvořím na jeho západní straně**
 - **Knossos, Faistos, Mallia**
 - **menší centra tomuto uspořádání odpovídat nemusí - některý z těchto architektonických prvků chybí**
- **každý z paláců poskytuje víceméně rozdílné důkazy pro období prvních paláců -> zachováním a mírou odkrytí**
- **stavební materiálem byl kámen - opracovaný/neopracovaný, dřevo, malta, sušené cihly a materiál jako rákos, křoviny a různé typy jílu**

Knossos (35.297837, 25.163151)

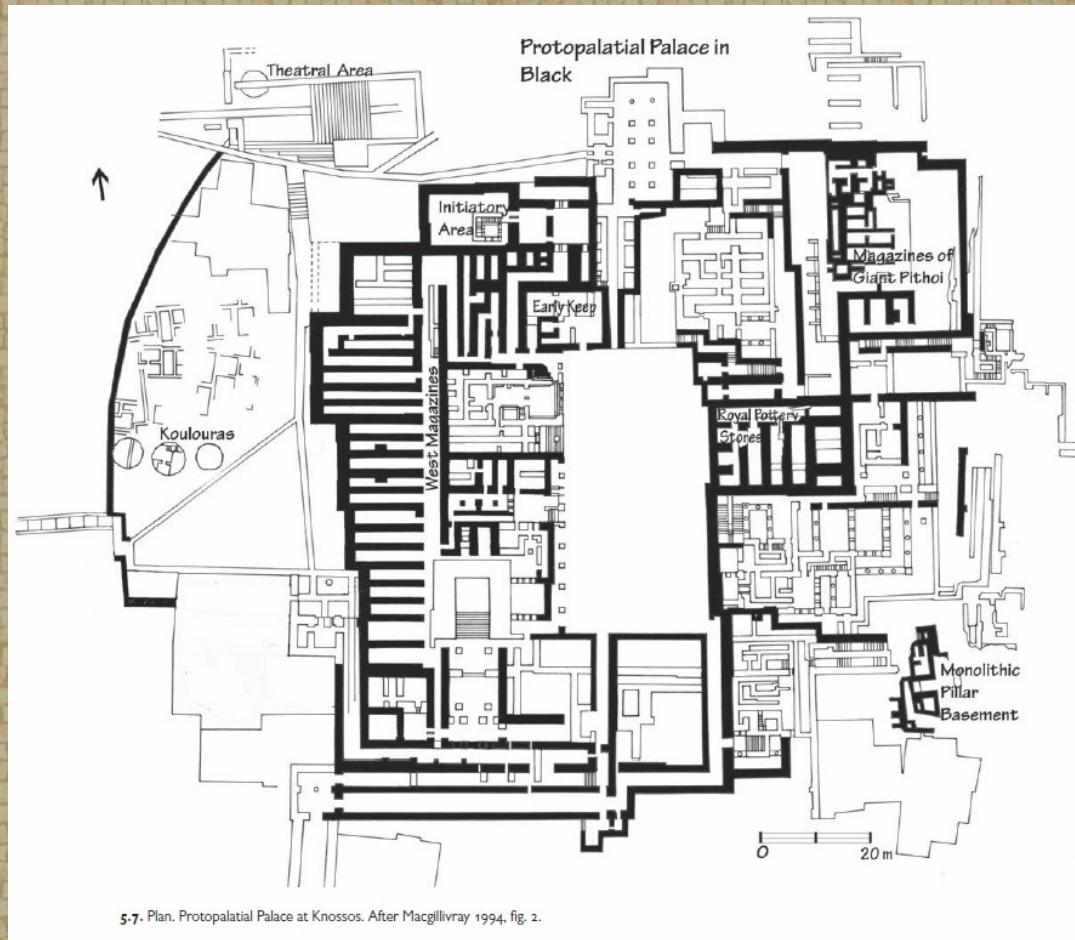
- rozkládá se na pahorku Kefala v knosském údolí, západně od řeky Kairatos, asi 6 km od moře
- většina z prvního paláce byla začleněna do pozdější přestavby
- A. Evans datoval počátek paláce do MM IA - z této doby je však o paláci známo velmi málo
- Evans se také domníval, že palác se původně skládal z několika oddělených bloků (insul), které byly později sloučeny do jednoho celku
- hlavní pozůstatky z prvního paláce se dochovaly z MM IB a MM II - v tomto období dle Evanse dosahuje palác své plné formy
- výstavba západního průčelí a velkého jižního vstupu v MM IB
- ustanovení základní linie paláce v MM II - výstavba západního vstupu a skladiště
- na severu byla podlahou zakryta strážní věž a postavena vstupní oblast
- předchůdce trůnního komplexu naznačuje, že místa pro rituální a ceremoniální účely byly již integrální a důležitou součástí paláce

5.8. Schematic plan. Insulae according to Evans.
After Pendlebury 1939, fig. 13.

- na severovýchodě byly vybudovány skladiště s pithoi a tzv. Královské sklady keramiky (Royal Pottery Stores)
- na východě byla bud' vybudována velká terasa, nebo, jak naznačují nálezy sádrovcových patek sloupů, sloupová síň, která se nacházela v místech pozdějšího Velkého schodiště, Síně dvojitých seker a přilehlých místností
- v místech pozdější tzv. Královnina megara mohlo být dlážděné nádvoří

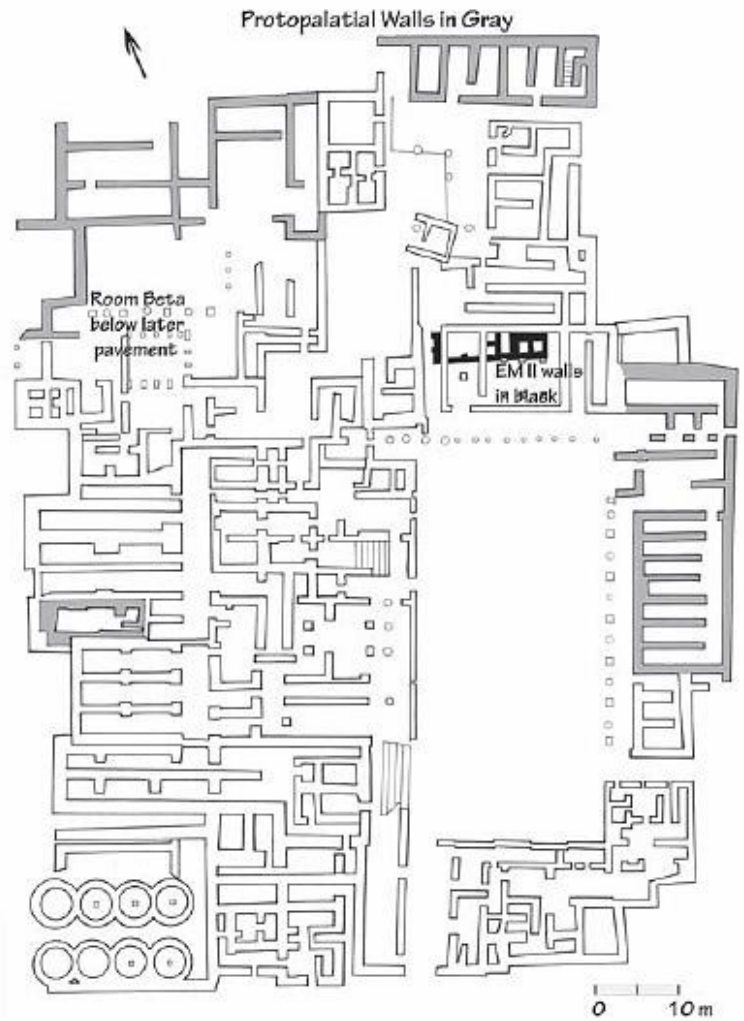
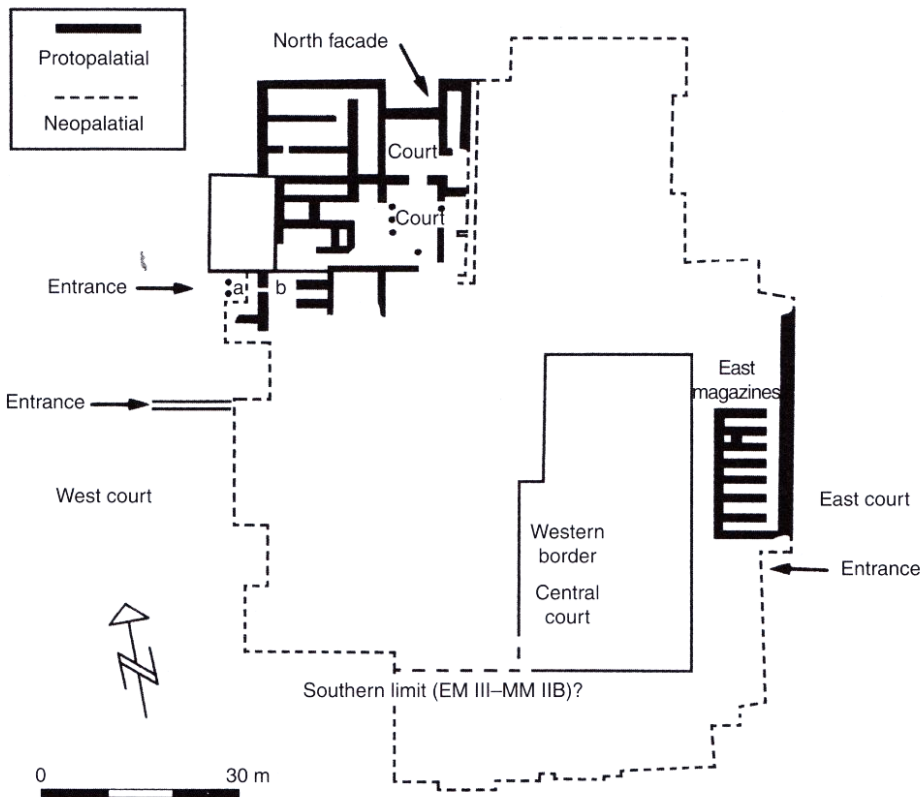
- drenážní systém vedoucí vodu do této části také naznačuje spojení s textilní výrobou
- východní křídlo mohlo mít také rituální a domácí funkci

- na západě byla rozšířeno západní nádvoří, kterým byly zakryty dřívější domy
- během MM IA byly postaveny tzv. kouloury (možná pro uskladnění obilí), rozšířeno dláždění západního nádvoří a zvýšena úroveň severozápadního nádvoří
- mnoho oblastí staršího paláce bylo později opuštěno – zvláště skladiště na severovýchodě
- první výstavba se vyznačovala větší konstrukční naddimenzovaností - jak v celkovém měřítku, tak v některých stavebních prvcích
- fasády budov byly patrně provedeny z pečlivě řezaných kvádrů sádrovce
- jako další stavební materiál byl používán vápenec, dřevo, kamenná drť/štěrk, sušené cihly a další druhy kamene pro dláždění a báze pro sloupy
- těžba, zpracování a doprava materiálu ukazuje na zvýšené dovednosti tehdejších řemeslníků
 - inženýrské dovednosti také dokládají pozůstatky velkého viaduktu na jižní straně

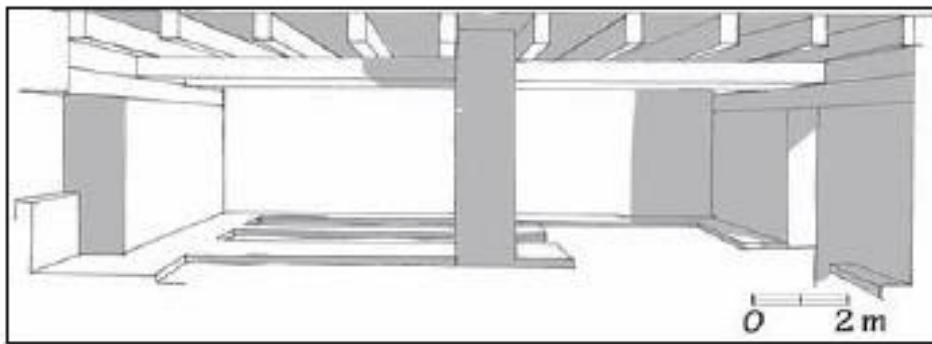

Malia (35.292865, 25.493189)

- **palác se rozkládá na ploché pobřežní pláni asi 5 min chůze od moře – rozdíl oproti Knossu a Faistu**
 - **výstavba fortifikace kolem města – doklady na východ od paláce**
 - **přesný rozsah ani datace není jistá - MM**
- **problémy i s datováním první fáze paláce**
- **důkazy o paláci z období prvních paláců**
 - **severozápadní část – odkryty velké části proto-palácové budovy**
 - **místnosti sloužící jako skladiště, místnost Beta, a dílny – spojeny s místnostmi nalezenými v blízkosti novo-palácového polythyronu - nález dvou ceremoniálních mečů - datovány do období prvních paláců**
 - **místnost Beta - zvláštní forma - kolem všech stěn a směrem do centra místnosti vytvořeny vyvýšené platformy ze štukové malty na kterých stály zásobnice, další tzv. „zachytávací“ nádoby byly vsazeny do podlahy -> stejným způsobem byly vystavěny i skladiště na východě (také proto-palácové období)**
 - **do stejného období patrně spadá i výstavba severního skladiště**
- **předpokládá se, že palác měl jak centrální, tak západní nádvoří**
- **stavěn většinou z místního rezavě červeného pískovce**

5.9. Plan. Protopalatial Palace at Malia.
 After H. van Effenterre 1980, fig. 54.

5.10. Reconstruction. Room Beta, Palace at Malia.
 After Pelon 1983, fig. 18.

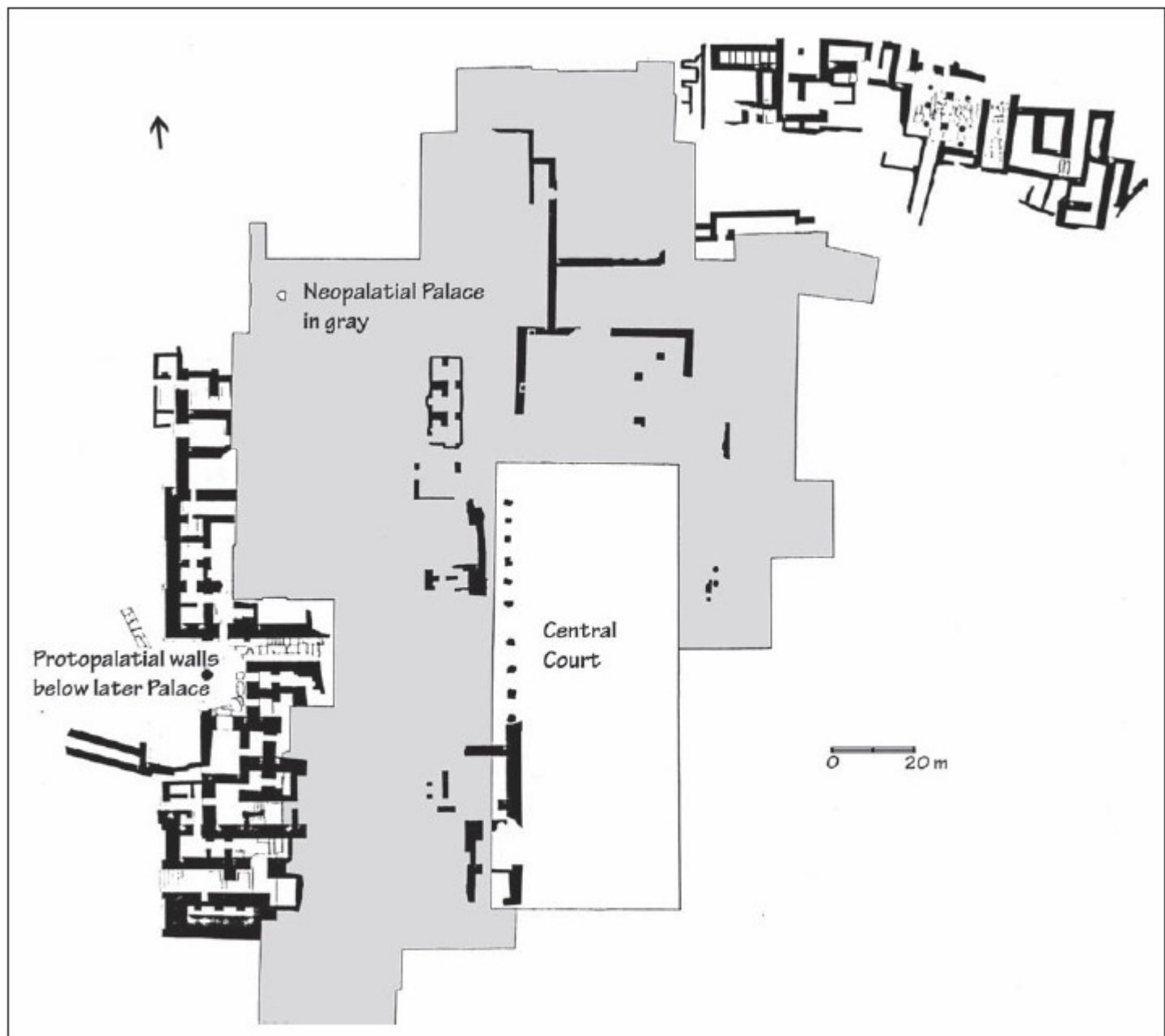
Faistos (35.051183, 24.814560)

- na úplném konci dlouhého hřebenu s výhledem na Messarskou pláň
 - nestabilita podloží jak na východní, tak západní straně vedla k úpravě paláce v pozdějším období a možná byla i důvodem zvýšeného významu paláce/villy v Hagia Triadha
- nejlépe dochované pozůstatky prvního paláce
 - větší než v období druhých paláců - západní průčelí posunuta k východu = dochovalo se původní průčelí a stopy po místnostech za ním
- doloženy tři dlážděná nádvoří - Horní, Západní a Spodní (Dolní) nádvoří
 - zmírnění svahu terénu a umožnění přístupu do paláce v jeho různých úrovních - není zcela jasné propojení Horního a Spodního nádvoří
- 2 úrovně terénu v samotném západním křídle – linie zdí u obou na sebe navazují
 - spodní patro je umístěno do stěny kopce -> lépe dochováno

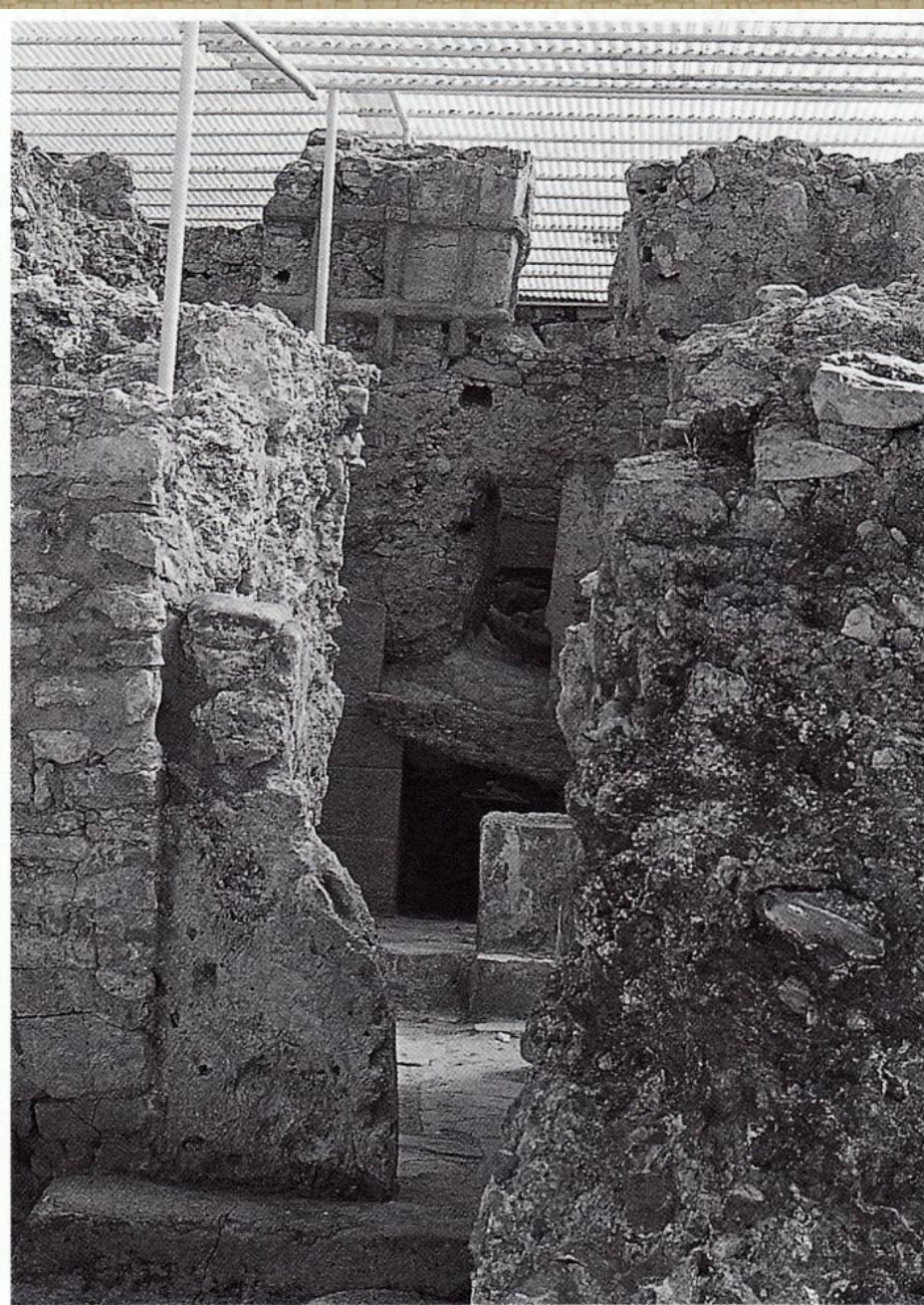

HERAKLEIO - FESTOS

5.2. Plan. Protopalatial Palace at Phaistos. After Levi 1976, plan B.

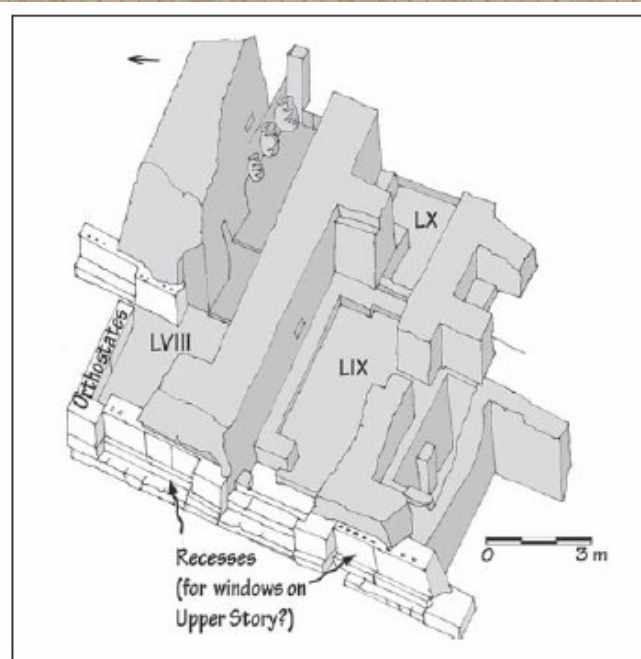
- doklady o způsobu výstavby - konstrukčních metodách, materiálech a plánování
- doklady o organizované výstavbě
 - během výstavby bylo odstraněno velké množství zeminy pro vytvoření tří obrovských teras
 - stavební materiál byl sbírán a dovážen na místo stavby
 - vápenec určený pro opracování byl pravděpodobně těžen ze svahu nedaleko jihozápadního průčelí paláce
 - tvrdší šedý vápenec zvaný *siderópetra* (železný kámen) byl pravděpodobně dovážen z nedalekého města Peri
 - sádrovec pocházel pravděpodobně z dolů na jihozápadě od paláce
 - stavební dřevo

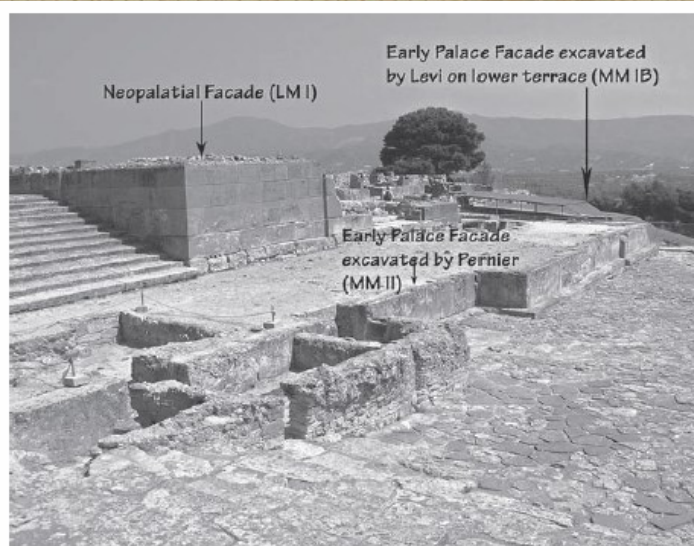
- západní křídlo

- zdi byly naddimenzovány - zvláště pak v jihozápadním rohu - síla až 2,8 m
- > nejnižší část paláce - základ pro další 3 patra
- užší zdi, okna a dveře orientovány na sever a jih -> nižší zátěž

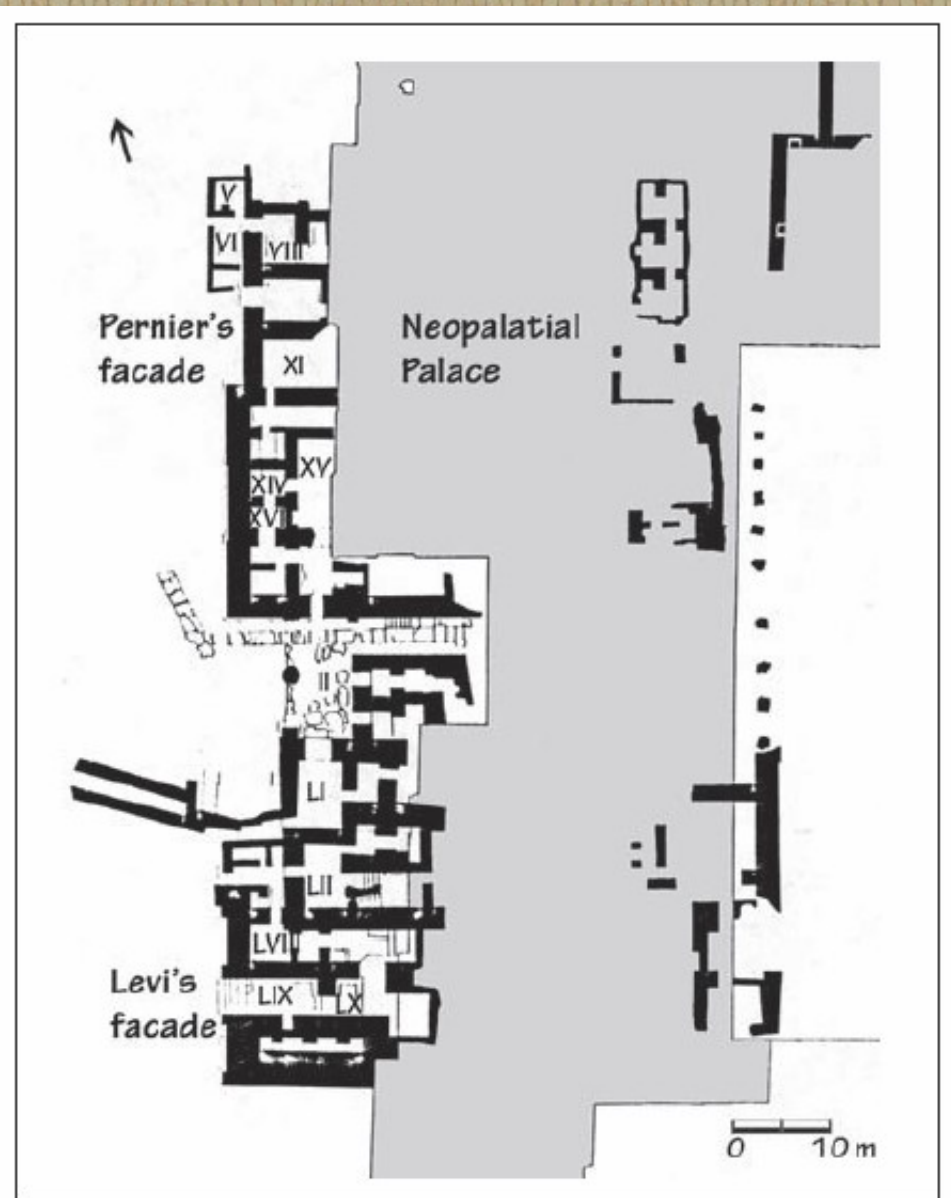

5.3. Reconstruction. West wing, Palace at Phaistos.
After Levi 1976, pl. N.

5.4. West facade, Palace at Phaistos, from the northwest.
Photo by author.

5.5. Plan. West wing, Protopalatial Palace at Phaistos.
After Levi 1976, plan B.

- konstrukce zdí - lomový kámen
- kmeny stromů, malé větvičky, kameny a zemina byly používány pro konstrukci stropů
 - podlaha byla v některých místnostech vydlážděna vápencem nebo sádrovcem; některé dokonce pomalovány vzory připomínající pletený koberec
- zdi byly omítnuty a pomalovány; v některých případech obloženy ve spodní části sádrovcem
- vnější fasáda se vyznačovala použitím mnohem komplikovanější konstrukční metody - kolem celé délky paty fasády byly položeny čtvercové bloky sloužící jako podklad pro tzv. *orthostaty* (velké, dobře opracované bloky kamene - vyšší než širší) - na vrcholu *orthostatů* se nacházela série pravoúhlých „dlabů“, které sloužily k usazení vodorovných trámů pomocí čepů
- celkově představuje palác ve *Faistu* revoluci jak v použití materiálů, tak v konstrukčních technikách
 - potřeba nových specializovaných dělníků a nástrojů

Období nových paláců

- na konci MM IIB postihlo Krétu zemětřesení, které zničilo palác v Knossu, Faistu i Malii
- v MM IIIA byly tyto paláce s přestavbami obnoveny
 - zničené pozůstatky starších paláců byly následně začleněny nebo využity pro výstavbu nových
 - ve velkém měřítku se tak dělo v Knossu
 - ve Faistu v menším rozsahu - úprava západního průčelí
 - v Mallii byly starší části začleněny, nicméně došlo k úpravám
- během tohoto období dochází k zanikání některých architektonických celků, u kterých byly zaznamenány „palácové“ funkce a vznikají nové
 - zánik prvně jmenovaných celků ukazuje na větší palácovou centralizaci vlády
 - mezi nově vznikající celky patří hlavně tzv. villy nebo venkovské domy – od MM III

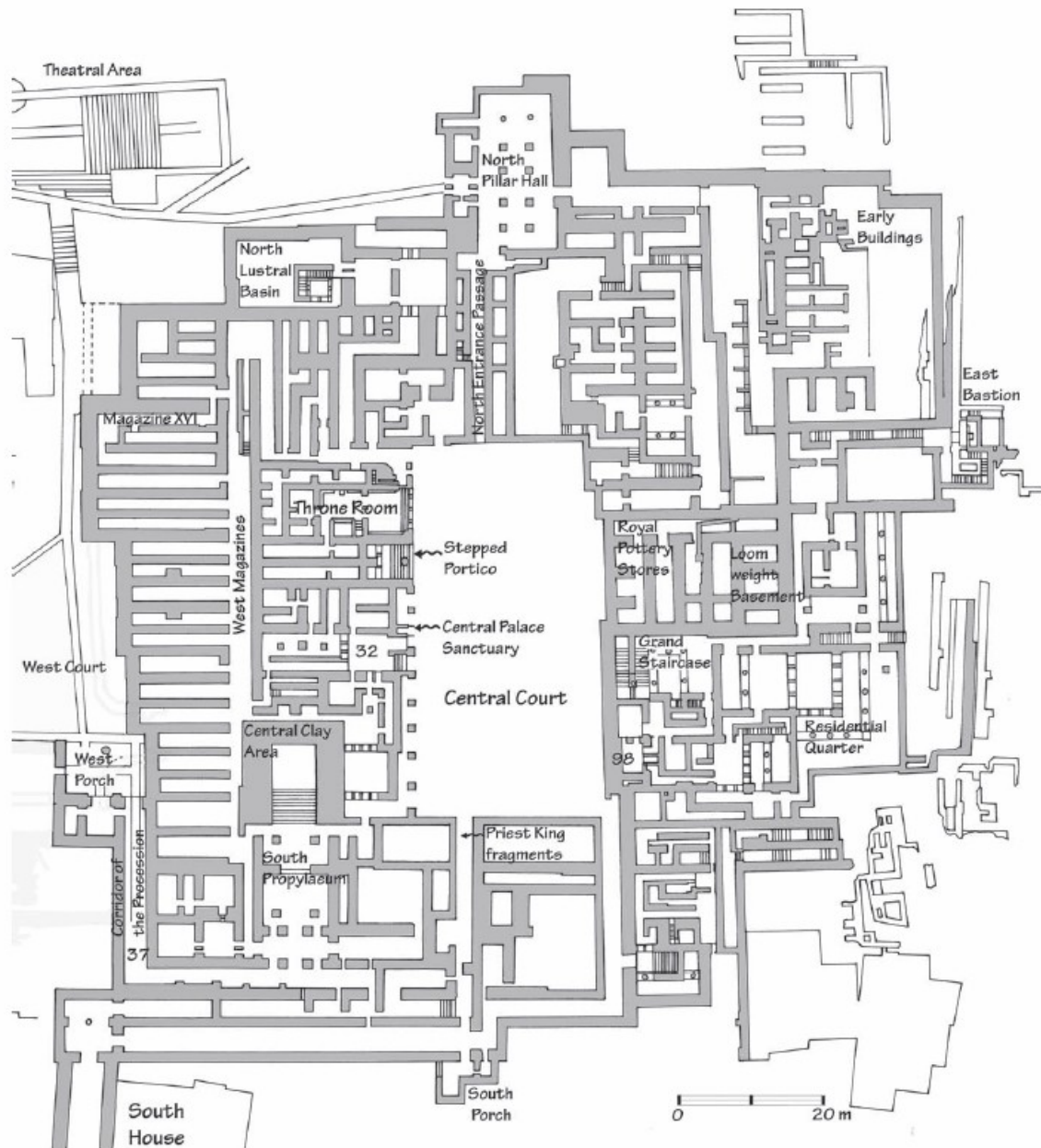
Knossos

- největší ze všech 4 hlavních paláců - asi 135 x 135 m
- centrem paláce bylo stejně jako předtím vnitřní nádvoří orientované delší osou severojižně
 - do vnitřního nádvoří ústily všechny vchody i schodiště - ústily do něj i dva hlavní vstupy do paláce
- velmi důležitou součástí bylo západní nádvoří a k němu přiléhající průčelí paláce, které bylo vystavěno v imponantním stylu – jeden z určujících prvků minojské architektury
 - použití velmi velkých, dobře opracovaných, orthostatů na vystupující krepis
 - použití mělkých výklenků nebo ústupků - možná dekorativní prvek
 - široká okna v několika poschodích nad sebou

- typickým prvkem na západním nádvoří jsou lehce vyvýšené „stezky“ – pravděpodobně ceremoniální charakter
- západní nádvoří vytvářelo spojení s okolním městem
- součástí vnějších prostor byla tzv. divadelní část
 - na severozápadní straně - tvořena stupňovitým hledištěm a rovným prostranstvím - místo pro slavnosti

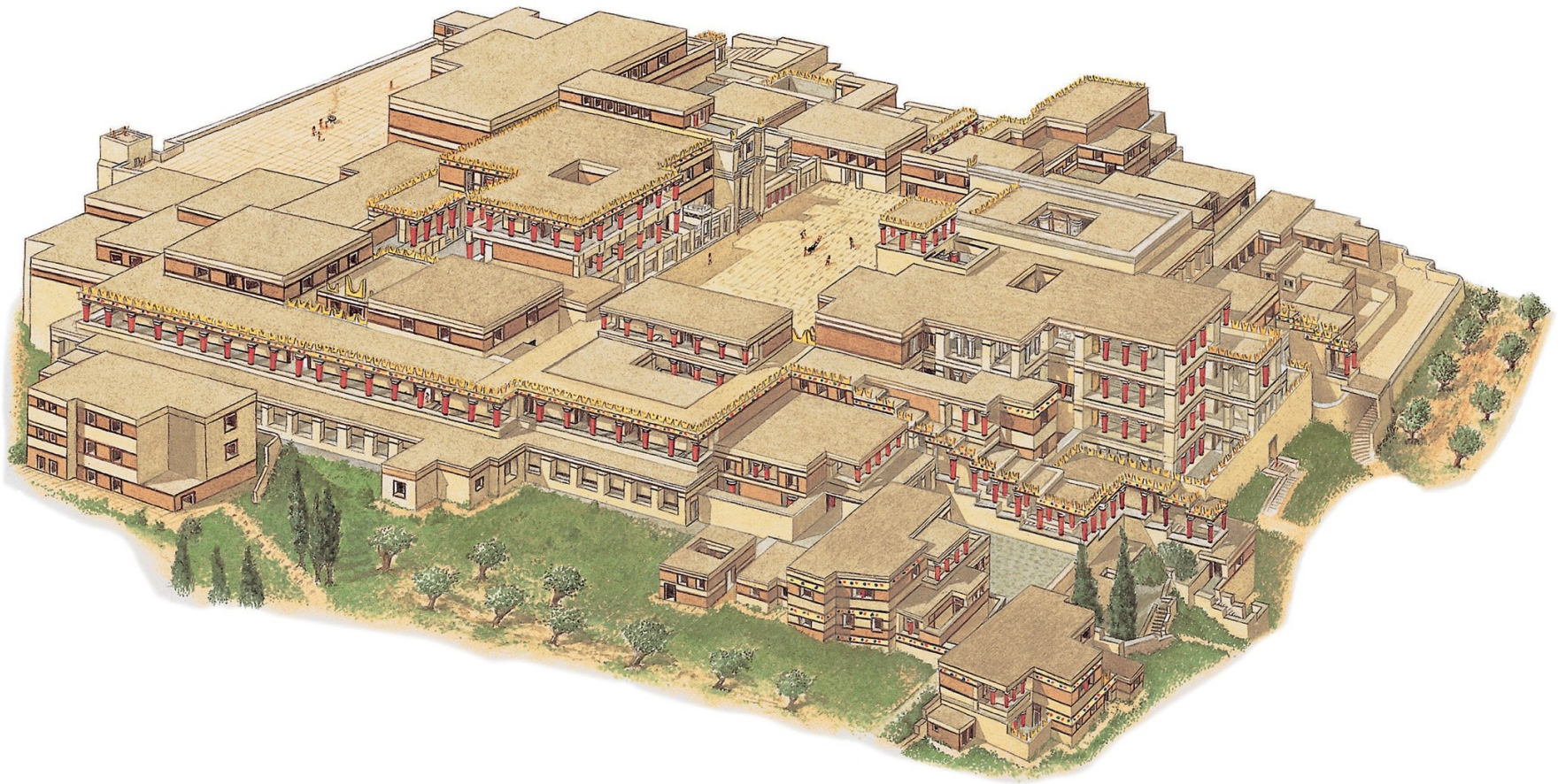
7.1. Plan. Palace at Knossos. After Pendlebury 1954, plan.

- u paláce převládá horizontální rozměr → u většiny prvků převládá šířka nad výškou a to jak u jednotlivých konstrukčních a architektonických prvků, tak i u paláce jako celku – narušení „fádní“ jednolitosti výklenky a ústupky -> rozdělení fasády na menší celky – podobné sekvenční dělení i v interiéru

- hlavní vstup do paláce na západě - široký vstupní portál s jedním sloupem - báze sloupu 1,2 m široká, sloup asi 6 m vysoký
 - skrze vstup a následný koridor se vstupovalo do tzv. jižního Propylea - pozměněno v LM III -> následně vstup do vyšších pater nebo hlavního nádvoří
 - koridor zdoben freskami s procesím
 - další vstup na hlavní nádvoří Jiho-severním koridorem

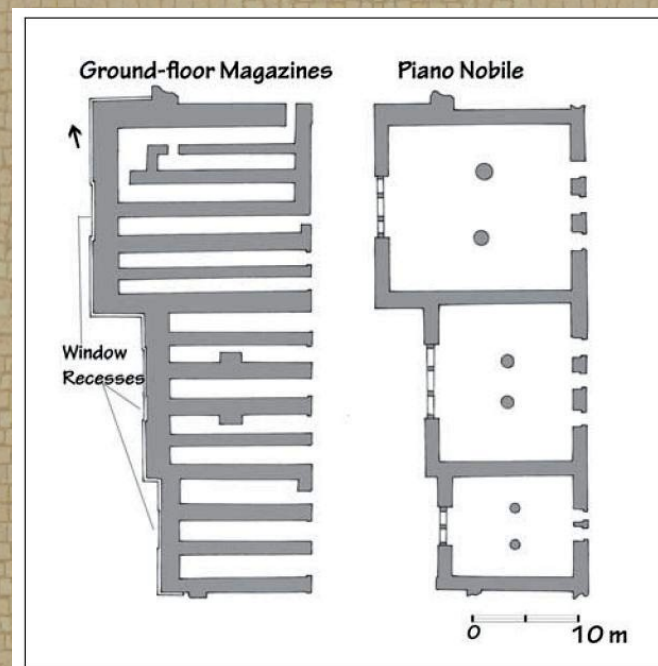

- Severní vstup - druhý nejdůležitější
 - méně spletitý – vstup do vestibulu a následně do Severní sloupové haly a rovné pasáže – Severní vstupní pasáž - vedoucí přímo na centrální nádvoří
 - během období nových paláců zúžena
 - nezastřešena
 - další dva vstupy na jihu a východě – pravděpodobně pouze pro soukromé účely

- západní křídlo paláce

- v nejzápadnější části skladiště - dlouhé úzké místnosti s nádobami (pithoi) s olejem (podle propočtů mohlo být v zásobárnách uloženo až 250 000 l oleje)
 - v každé místnosti až 30 nádob o objemu asi 590 l
 - v některých místnostech vybudovány podpodlažní zásobnice (93) - pečlivě zkonstruovány – stěny a zakrytí obloženo kamennými deskami
- v přízemí a v prvním patře byly reprezentační místnosti
 - tzv. Piano Nobile - v prvním patře - podle Evanse reprezentační místnosti
 - podle Begga tyto místnosti sloužily také jako skladiště a dílny
- při severozápadním rohu vnitřního dvora byly 4 dveře vedoucí do trůnního sálu s předsíní a očišťující nádrže - Lustral Basin
- na jih od této místnosti schodiště - Stepped Portico (pozdní palácové období) - do horního patra - Piano Nobile - a hlavní tzv. hlavní palácová svatyně, skládající se z několika místností / možná však skladiště

7.8. Plan. Piano Nobile according to Graham. After PoC, fig. 85.

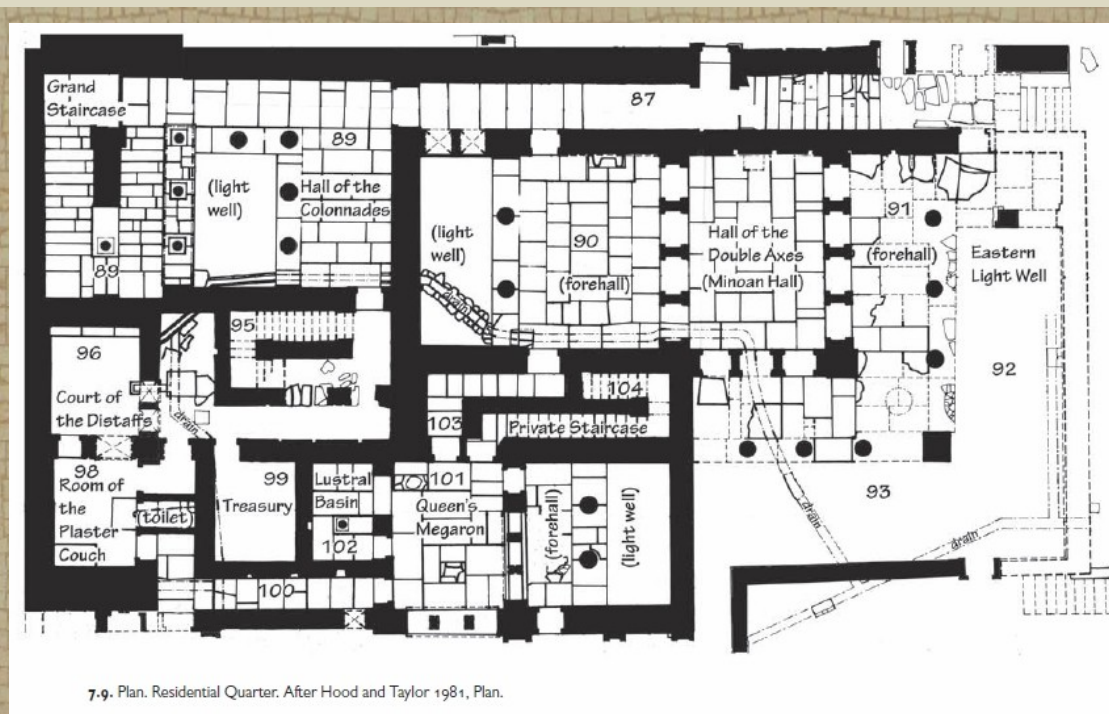

7.5. Mason's mark, Knossos. © Elio Cid/Corbis.

- východní křídlo

- v severní části sklady zboží a řemeslnické dílny
- dále na jih dochovány pouze spodní místnosti – skladiště (Royal Pottery Stores a Loomweight Basement) – nad nimi tzv. Velká východní hala
- dále na jih tzv. Residential Quarter – hlavní místnost, Sál dvojitých seker, leží dvě patra pod úrovní centrálního nádvoří

- místnost se skládá z několika částí
 - centrální haly – ze tří stran tvořena *polythyrem*
 - dvou předsíní se sloupy - na východě vytváří předsíň společně se sloupy na jihu kolonádu
 - světlík na východní straně
- na jih od této haly tzv. Královnino megaron
 - podobná forma jako u předchozí haly - v menším měřítku
 - dva světlíky ohraničené *polythyrem*
 - na západě koupelna - původně lustral basin
- dále na západ byly skladiště, další menší schodiště a toaleta napojená na hlavní drenážní systém paláce
- vstup do této části paláce z nádvoří skrze Velké schodiště - jeho součástí světlík

Queen's Megaron, Knossos. © Roger Wood/CORBIS.

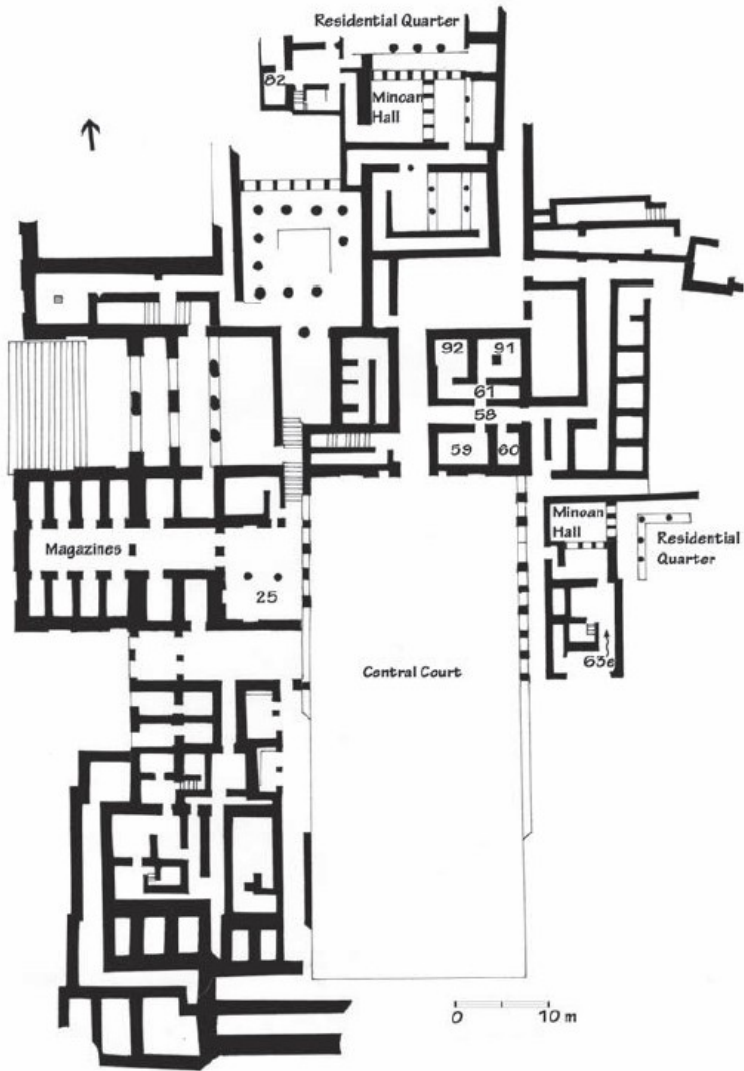
Grand Staircase, Knossos. © Roger Wood/CORBIS.

Stavební techniky

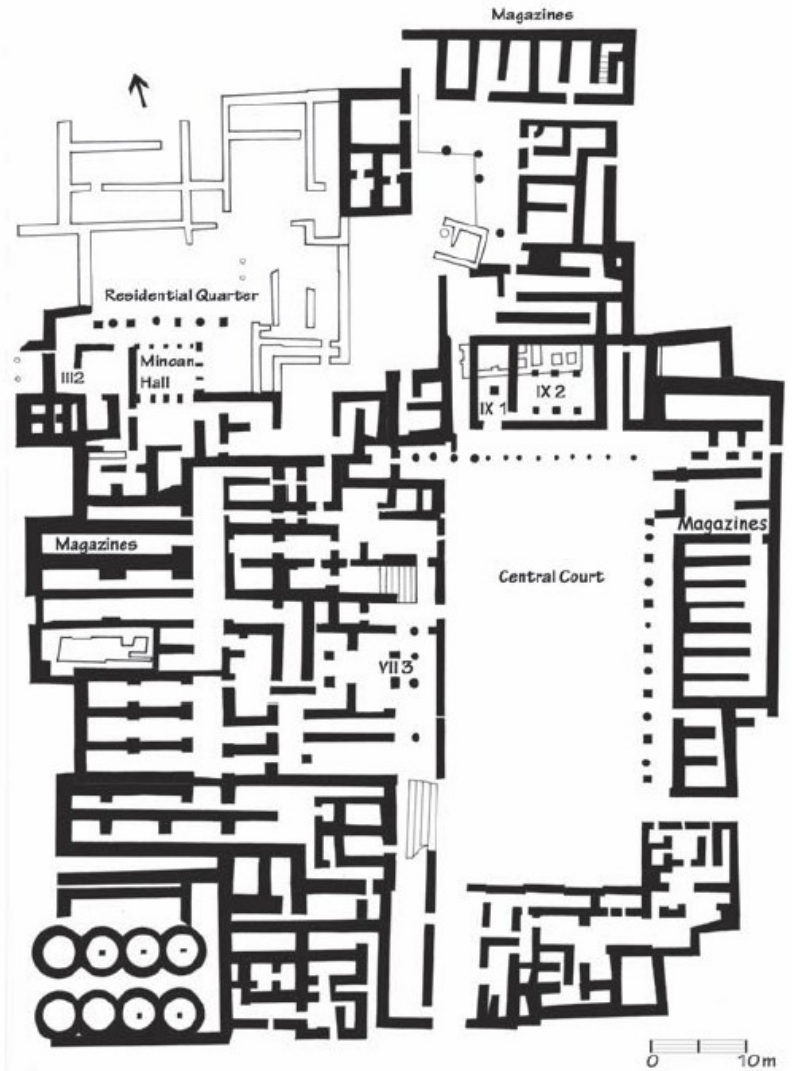
- hlavním materiálem byl lomový kámen, v menší míře sušené cihly
- u výstavby paláce se uplatnily pokročilejší způsoby výstavby
 - v mnohem větší míře došlo k používání opracovaného zdiva → větší variabilita tvarů (desky, bloky, patky sloupů...) pro větší množství využití - podlahy, schodiště, stylobaty, římsy ...
 - pro podlahy byly většinou použity desky ze sádrovce

- mnohem důležitějším pokrokem je však využití dřeva - zpracování dřeva pokročilo mnohem více než je tomu u zdiva -> používáno v mnohem větším měřítku - zvláště pak dřevěných trámů
 - trámy byly mnohem masivnější a lépe opracované
 - dřevo bylo použito pro různé konstrukce - horizontální i vertikální - stropy, sloupy, pilíře, architrávy, okenní a dveřní příčky, ostění, *polythyra*, hrázděné zdivo
 - použití dřeva ve větším měřítku vedlo k celkovému odlehčení stavebních konstrukcí -> stěny byly budovány užší
- v nových palácích bylo použito nového druhu omítky/malty s vyšším podílem vápna -> tenčí než z jílu
- kombinace všech těchto změn znamenaly zcela nové pojetí architektury než tomu bylo u předchozích paláců
 - stěny byly užší -> zvětšení prostoru
 - některé stěny byly odstraněny a nahrazeny kolonádami nebo děleny *polythyry* -> což dovolovalo mnohem volněji nakládat s prostorem

Ostatní paláce

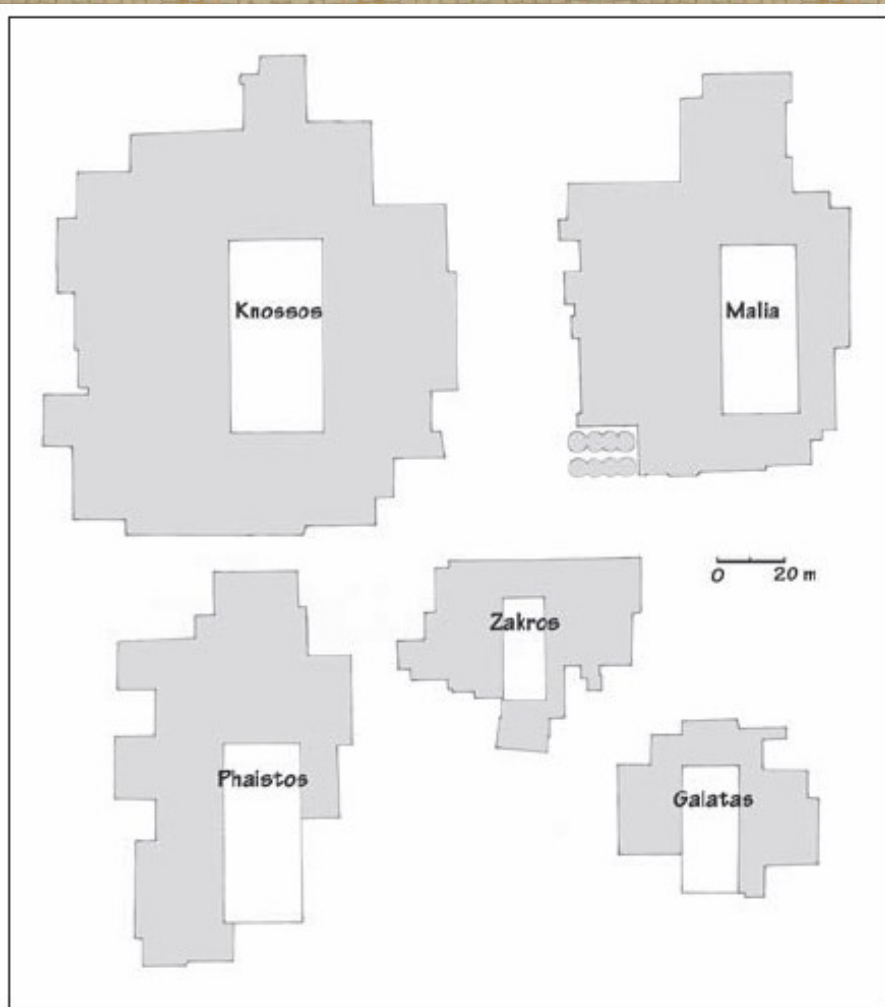

8.2. Plan. Palace at Phaistos. After PoC, fig. 4.

8.3. Plan. Palace at Malia. After H. van Effenterre 1980, fig. 313.

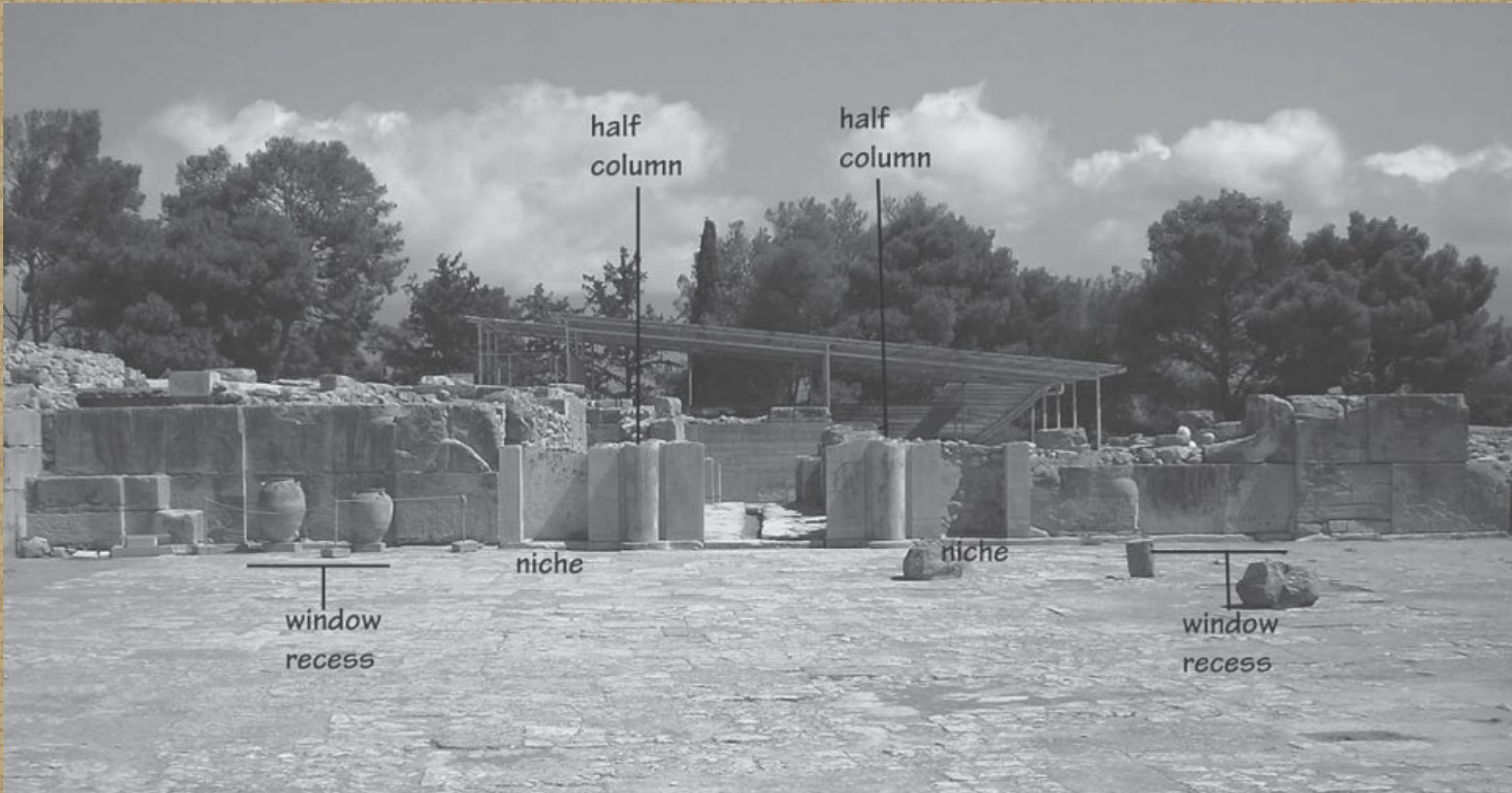
- měli podobnou dispozici, ale rozdílné měřítko
 - Faistos - cca 120 x 120 m v protopalácovém období → v období druhých paláců zmenšen
 - Mallia - cca 115 x 87 m
 - Zakros - cca 80 x 80 m
- středem bylo obdélné nádvoří s přibližně severojižní orientací delší osy
- podobně jako u Knossu byla dávana velká pozornost průčelím jednotlivých křídel
 - v Malii probíhal na východě a severu krytý portikus s pilíři a sloupy, na západě vstup do kultovních místností a široké schodiště vedoucí do Piano Nobile
 - ve Faistu podobné portiky na východní a západní straně, severní strana byla tvořena vstupem s dvěma polosloupy nikami a výklenky
- skladiště byly odděleny od rezidenčních částí, poskytovaly podporu pro horní patra paláce
 - ve všech palácích konstrukční podobnost – úzké, dlouhé místnosti v řadě s přístupovým koridorem
 - obvykle na západě - přístup k západnímu nádvoří
 - V Malii na třech stranách

8.7. Plans of Neopalatial Palaces to scale.
After Palyvou 2002, pl. LVI.

8.5. Plan. Palace at Galatas. After Rethemiotakis 2002, pl. XII.

half
column

half
column

niche

niche

window
recess

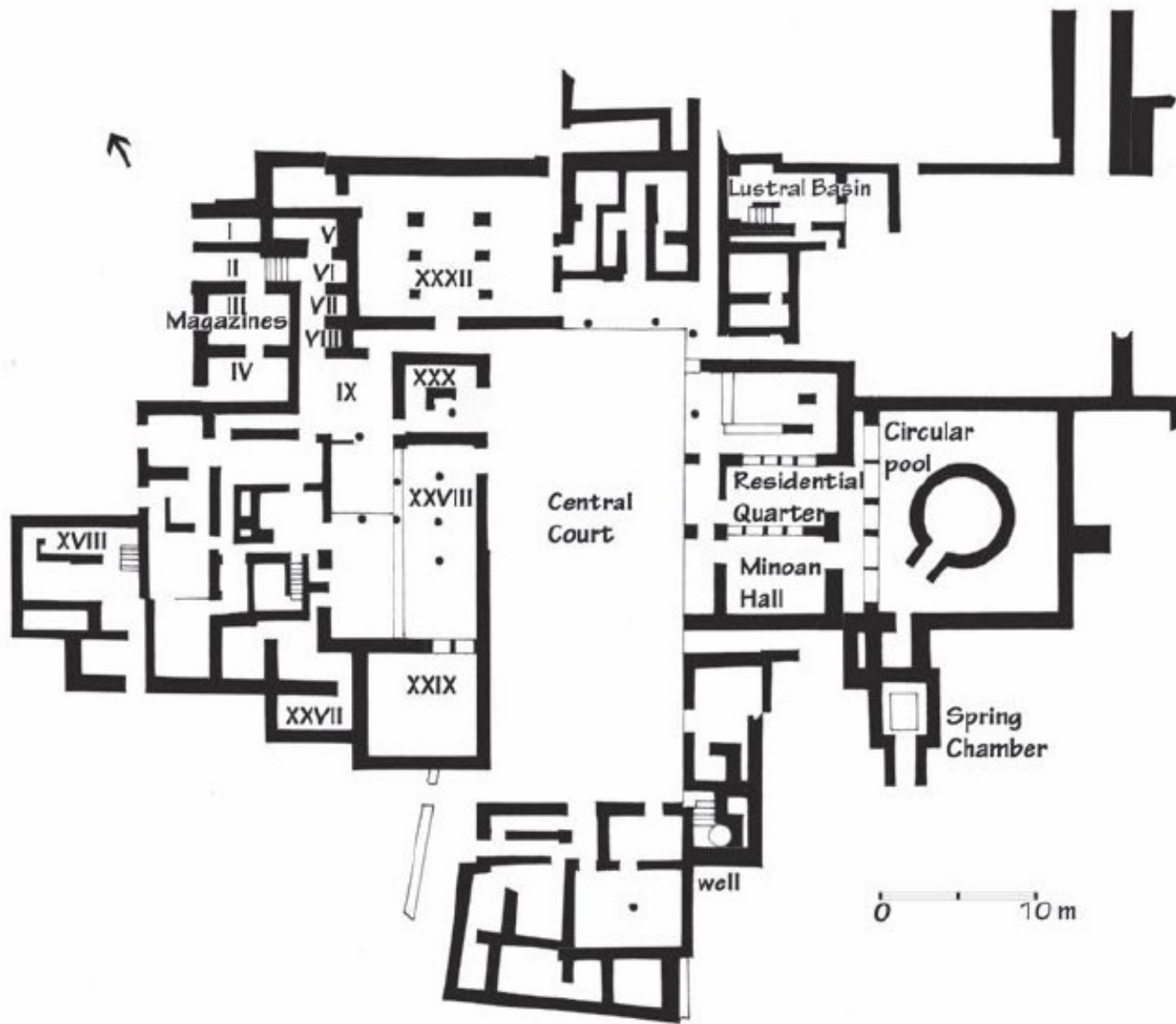
window
recess

Západní křídlo

- místnosti určené kultu / místnosti určené pro správu skladišť
 - Hallager - místnosti pro správu skladišť - spojení mezi skladišti a centrálním nádvořím; příležitostně mohly sloužit jako ceremoniální místa
 - Faistos - místnost 25
 - Mallia - místnost VII₃
 - Zakros - místnost IX
 - Galatas - místnost 17
- v horních patrech se předpokládá systém přijímacích místností - nedochováno
- V Zakru dochovány přijímací místnosti na spodním podlaží
 - místnost XXIX - rituální jídelna
 - XXVIII – nazývána Hall of Ceremonies - sestává z 5 částí - světlíku na SZ, další části byly od sebe odděleny sloupy, podlahovou výzdobou a přístupy světla
- Graham předpokládá jídelní místnosti v jiné části paláce – tzv. Banquet Rooms – pravděpodobně v prvním podlaží nad místnostmi v severních částech paláců
 - Knossos: Severní sloupová hala
 - Mallia: místnosti IX₁ - IX₂
 - Faistos: místnosti 58-61 a 91-92
 - Zakros: místnost XXXII
- určení místností jako jídelen na základě podobnosti s Egyptem

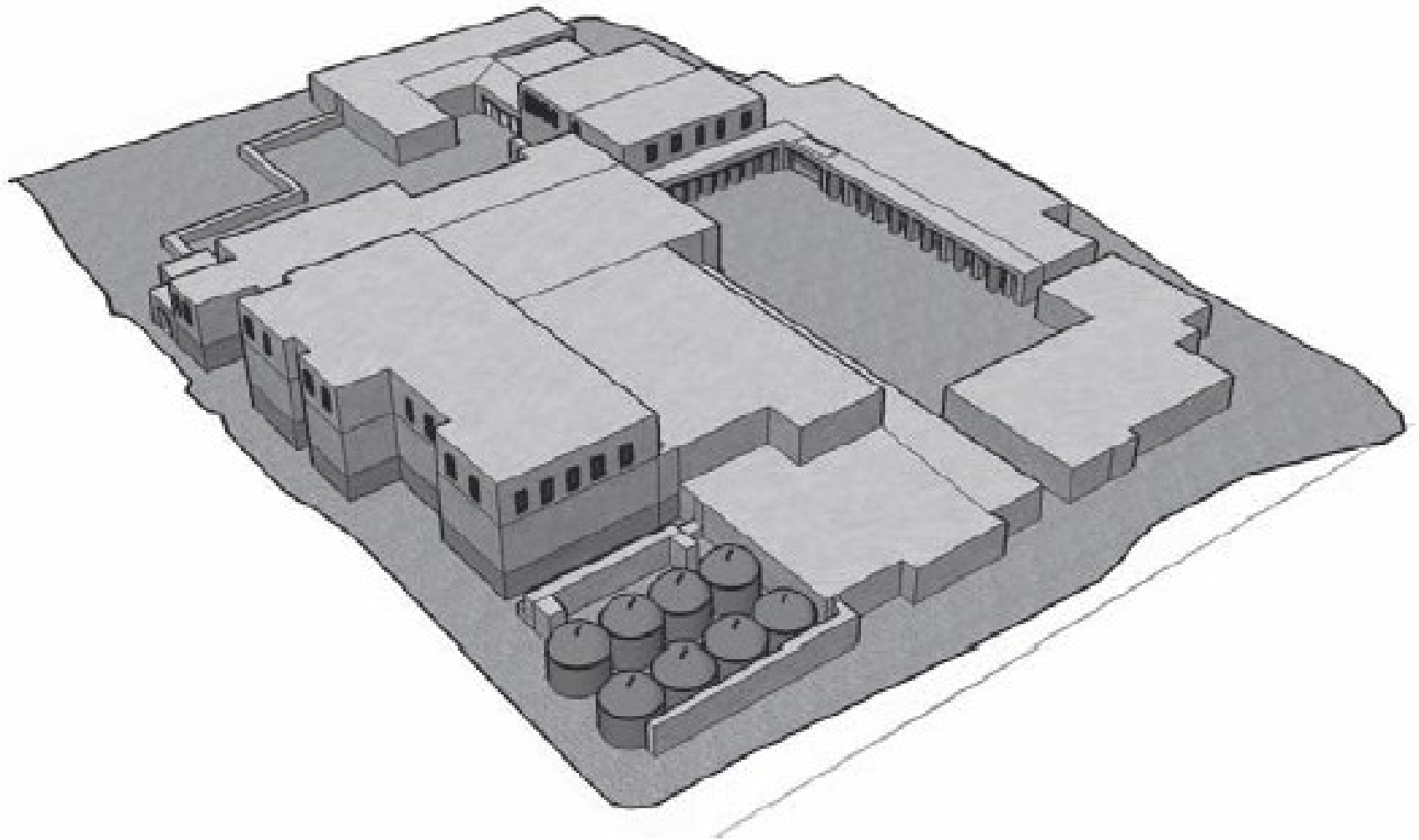
Obytné prostory

- v různých částech paláce – nikdy však na jihu, nebo západě
- několik podlaží – Faistos a Mallia pravděpodobně 2; Zakros a Galatea asi pouze jedno
- jedna z nejlépe vystavěných částí paláce
- systém několika místností
 - místnost nazývaná Evansem Královnino megaron, Grahamem Ženská hala
 - součástí každého obytného prostoru byla toaleta, skladiště, systém koridorů a schodišť spojující jednotlivé části nebo poschodí, bazén (lustral basin)
 - centrem je tzv. Minojská hala – prostor tvořený světlíky/em, předsíní a na dvou nebo třech stranách s polythyrem
 - celý tento komplex se pak na jedné nebo více stranách otvírá sloupovým portikem k přilehlému nádvoří – zajišťuje světlo, vzduch a výhled z paláce

8.6. Plan. Palace at Zakros.
After Platon 1971, p. 102.

8.4. Reconstruction. Palace at Malia. After *PoC*, fig. 58.

